

Любов ДУБРОВІНА,

директор Інституту рукопису НБУВ, член-кореспондент НАН України

Світлана БУЛАТОВА,

старший науковий співробітник НБУВ, канд. іст. наук

Ірина ЦІБОРОВСЬКА-РИМАРОВИЧ,

старший науковий співробітник НБУВ, канд. іст. наук

Співробітництво Національної академії наук України і Польської академії наук, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського і Бібліотеки Народової

Останнім часом активізується вивчення й дослідження спільної історико-культурної спадщини України та Польщі.

Спеціальна Постанова Президії Національної академії наук України від 1 червня 1999 р. щодо розвитку міжнародного співробітництва між Україною та Польщею визначила подальшу співпрацю в науковому освоєнні культурної спадщини.

З української сторони вивчення проблем українсько-польських відносин в історичному аспекті здійснювалося такими установами НАН України: Інститут історії України, Інститут української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського, Інститут українознавства імені І. Крип'якевича, Інститут політичних та етнонаціональних досліджень, Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського.

Мову, літературу та культуру Польщі досліджували: Інститут літератури імені Т. Шевченка НАНУ, Інститут мовознавства імені О. Потебні НАНУ, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології імені М. Рильського НАНУ.

Книжковою та рукописною спадщиною займалися Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського та Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України.

Розвиток українсько-польських наукових контактів, який визнано пріоритетним напрямом національних наукових досліджень, знайшов відображення у спеціальній угоді між НАН України та Польською академією наук про співробітництво на 2006–2008 рр. і у Постанові Президії НАН України № 251 від 30 листопада 2005 р., що базувалася на доповіді академіка Я. Д. Ісаєвича «Українсько-польські відносини: спадщина історії та суспільна свідомість».

Розвиток співпраці у бібліотечній справі та наукових дослідженнях у галузі книгознавства також плідно розвивається. Міжнародні наукові зв'язки бібліотекарів мають давні традиції: слід лише нагадати пам'ятні заходи останніх років. Добрим зачаткуванням співпраці була репрезентативна виставка «Ukraina – Polska w stronie dialogu», підготовлена Бібліотекою Народовою у Варшаві у вересні–листопаді 2000 р. під почесним патронатом Єжи Гедройця, незмінного редактора славетного паризького часопису «Kultura». Підсумком цієї виставки стало видання «Polskie pismnictwo o Ukrainie w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie» (Варшава, 2003), написане Ханною Ласкажевською, завідувачкою Лабораторії документування історичних книжкових фондів Бібліотеки Народової. Важливими заходами, присвяченими Року Польщі в Україні, стали виставка і семінар «Польща – історія й сьогодення», що відбулися у червні 2004 р. в НБУВ.

Упродовж останніх років співробітники Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ) брали участь у роботі Міжнародної післядипломної гуманітарної школи при Варшавському університеті, отримували гранти для молодих спеціалістів та вчених, зокрема стипендії фонду імені Юзефа Мянвського дали їм змогу працювати в польських бібліотеках і архівах. Приймала стипендіатів Бібліотека Народова, академічні бібліотеки у Гданьську, Кракові, Курніку; книгозбірні Ягеллонського університету у Кракові, Горунського університету ім. Миколая Коперніка, Варшавського університету та інші проводять активний книгообмін, обмінюються мікрофільмами архівних та рукописних документів, стародруків.

На сторінках часопису НБУВ «Бібліотечний віс-

ник» друкувалися статті польських колег, зокрема Х. Ласкажевської «Історія бібліотеки останнього польського короля (Варшава–Кременець–Київ)» (2001, № 3). У свою чергу, статті українських дослідників публікувалися у щорічнику «Rocznik biblioteki Narodowej» (2004): дослідження С. О. Булатової про рукописи з фонду бібліотеки Станіслава Понятовського в НБУВ та Г. М. Новікової про проблеми збереження фондів.

Обмін фахівцями передбачав вивчення питань збереженості фондів: польські колеги надали можливість стажування у Бібліотеці Народовій співробітникам Центру консервації та реставрації НБУВ.

НБУВ розвиває й власні наукові дослідження польських книжкових колекцій і зібрань, зокрема готуються до друку монографії І. О. Ціборовської-Римарович «Родові книгозбірні Правобережної України XVIII ст. (Вишневецьких-Мнішеків, Потоцьких, Мікошевських) у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: історична доля та сучасний стан» та С. О. Булатової «Книжкове зібрання роду польських магнатів Яблоновських у фондах Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського».

2004 р. опубліковано відому збірку віршів Данила Братковського «Данило Братковський. Світ, по частинах розглянутий. Фототипічне видання. Переклад. Джерела. Студії» (Луцьк, 2004), яка складається з фототипічного видання збірки (Краків: друкарня Франтішка Цезарія молодшого, 1697), першого повного її перекладу українською мовою, здійсненого Валерієм Шевчуком. Збірка містить також спеціальний розділ, присвячений літературознавчому дослідженню про Д. Братковського, текст тестаменту Д. Братковського (обидва підготовлені В. Шевчуком), історико-книгознавче дослідження примірників видання 1697 р. з фондів НБУВ І. Ціборовської-Римарович. Видання здійснене спільно НБУВ, Волинським краєзнавчим музеєм (Луцьк), Волинським крайовим братством св. Апостола Андрія Первозваного та Інститутом літератури імені Т. Шевченка НАН України.

До Року Республіки Польща в Україні Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського було організовано та проведено низку заходів: круглий стіл «Україна – Польща: європейське сусідство», книжкову виставку «Польща: історія та сьогодення» (червень 2004 р.), присвячено Польщі одну з секцій Міжнародної наукової конференції «Слов'янські культури XIX–XX століття: стан і перспективи розвитку», що проводилася до Днів слов'янської писемності і культури (травень,

2004 р.). Вона мала назву «Польща: історія, сьогодення, майбутнє». «Бібліотечний вісник» (2004, № 4) був частково присвячений цій темі.

На нараді міжнародної польсько-української експертної комісії, яка відбулася у Варшаві у вересні 2005 р., українське науково-бібліотечне співтовариство репрезентувала Л. А. Дубровіна, директор Інституту рукопису НБУВ. Комісія започаткувала кілька спільних проєктів, виконання і реалізація яких покладені на Бібліотеку Народову та НБУВ. Обидві сторони домовилися замість розв'язання проблемних питань реституції фондів змістити акценти зустрічі у сферу перспективи дослідження спільної науково-культурної спадщини України та Польщі.

Спільний проєкт наукових досліджень між Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського та Бібліотекою Народовою ґрунтується на ідеї активізації та поглиблення наукового освоєння документної спадщини обох країн, пов'язаних спільністю та переплетенням у багатьох аспектах історичних шляхів наших країн, недостатнім вивченням сучасного стану та місцезнаходження документної спадщини наших народів, що опинилася з різних причин на території інших держав.

Загальна ресстрація таких документних комплексів, вивчення походження та історичної долі документів, спільне наукове опрацювання та підготовка традиційних і електронних довідників, баз даних, інших видів наукових видань є важливим завданням академічної науки, що сприяла б розвитку історико-культурологічних досліджень обох країн.

Проєкт передбачає виявлення, археографічне та бібліографічне опрацювання, джерелознавче дослідження, введення у науковий обіг бібліотечних рукописних і книжкових колекцій та зібрань, окремих документів, що відображають історико-культурну спадщину України та Польщі, їх народів, різноманітні зв'язки між ними. Згідно з концепцією українки в Польщі та полоніки в Україні, проєкт включає пошук та опрацювання документів кожною стороною в аспекті екстеріоріки відповідно до кожної з двох країн.

Саме цей підхід до співпраці вже виявився плідним, зокрема міжбібліотечна угода Бібліотеки Народової та НБУВ, укладена на початку 90-х років ХХ ст., уможливила наукове опрацювання й підготовку каталогу зібрання короля Станіслава Августа Понятовського «Регія» з фондів НБУВ. В основі – рукописний каталог «Регії» в 11 томах, укладений останнім бібліотекарем королівської книгозбірні Яном Альбертранді. Між тим, одним із заходів, передбачених нарадою експертної комісії на

2006 р., є презентація в Варшаві та Києві видання каталогу «Polonica» із зібрання «Регія» й, водночас, – виставка, присвячена зібранню.

Сьогодні Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського та Львівська наукова бібліотека імені В. Стефаника розпочинають проекти видання поточної бібліографії праць з історії польсько-українських відносин, ретроспективну бібліографію. Планується видати бібліографічний покажчик праць. У розвиток цієї постанови цими бібліотеками підготовлено окремі бібліографічний і археографічний проект україніки у Польщі та полоніки в Україні, який передбачає реєстрацію книжкової та рукописної спадщини на рівні колекцій і документів.

Отже, вереснева нарада серед інших галузей взаємодії польсько-української співпраці бібліотекарів виділила спільний науковий проект публікації двох фахових видань, спрямований на виявлення й реєстрування полоніки в українських сховищах і, водночас, україніки в польських бібліотеках.

У довіднику з полоніки мають бути відображені фонди найпотужніших книгосховищ України. Це – Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського і Національна парламентська бібліотека України, академічні, університетські бібліотеки Києва, Одеси, Харкова, насамперед львівські: Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України та Львівського національного університету імені Івана Франка та інші, де нині зберігаються польські збірки. Проте до цього мають бути залучені й менш відомі місцеві бібліотеки, які містять цілісні масиви або частини необхідних матеріалів із полоніки.

Аналогічна науково-пошукова мережа має охопити всі книгосховища Польщі, де сьогодні зберігаються значні фонди україніки. Внаслідок історичних переміщень (у тому числі після другої світової війни) колишні українські збірки значно розпорочені у польських бібліотеках, що також вимагає створення розвинутої мережі кореспондентів у бібліотечних установах Польщі та копійкою облікової праці. Тому керівництво Бібліотеки Народової (в якій зберігаються цінні документи з україніки) допоможе налагодити контакти та забезпечити участь у проекті інших польських різнопрофільних бібліотек, де відклалися матеріали, дотичні до історії України.

На першому етапі не йдеться про підготовку

публікацій за розгалуженою схемою наукового опису полоністичних й україністичних матеріалів, швидше ініціатори проекту ставлять за мету, насамперед, пошук, виявлення і укладання реєстру даних, тобто створення своєрідної науково-пошукової мережі обліку в Україні й Польщі. До укладання цих довідкових видань мають бути залучені, відповідно, як польські, так і українські фахівці.

Координаторами й виконавцями з польської сторони виступає Лабораторія документування історичних книжкових фондів Бібліотеки Народової у Варшаві, очолювана визнаним фахівцем Х. Ласкажевською, українською групою керує директор ІР НБУВ, чл.-кор. НАН України Л. Дубровіна. Втім, у запланованих публікаціях передбачається вказати всі бібліотечні установи та укладачів.

Слід відзначити, що нині вже існує певний досвід із укладання подібного фахового довідника: результатом міжнародної співпраці стала фундаментальна публікація німецького дослідника Фабіана, яка містить інформацію про германіку у книгосховищах Польщі. Проте, маючи за зразок це видання, слід враховувати проблеми та реалії (насамперед масштаби фондів, їхню розпороченість, стан обліку, специфіку організації фондів, а також професійний рівень фахівців) українських і польських бібліотек та книгосховищ.

У процесі укладання довідників перспективним є висвітлення такого суттєвого аспекту, як облік втрат бібліотек під час другої світової війни та переміщень історико-культурних фондів. Вагомим внеском у розробку цієї окремої проблеми була праця польських дослідників «Straty bibliotek w czasie II wojny Swiatowej» у 3-х частинах (Варшава, 1994), а також щойно видана колективом українських учених монографія «Бібліотеки Києва у період нацистської окупації (1941–1943)» (К., 2004). Заплановані довідники (у межах схеми) сприяють всебічному дослідженню цієї теми – актуалізують, доповнюють, а у деяких випадках «відкривають» та уводять у науковий обіг інформацію щодо повоєнних втрат і місцезнаходження ретроспективних зібрань у книгосховищах обох країн.

Сподіваємося, що співпраця науковців обох країн у пошуках необхідних матеріалів щодо національної історії, культури сприятиме розвиткові обміну інформацією між Польщею та Україною.